

IWONA KAFTAN

METODA OŚRODKÓW PRACY W NAUCZANIU RELIGII DZIECI UPOŚLEDZONYCH UMYSŁOWO

WPROWADZENIE

Katechizacja w dzisiejszych czasach jest Kościołowi dana oraz zadana. Stanowi wielki dar, a także ogromne wyzwanie w kształtowaniu w młodym człowieku ucznia Chrystusa. Szczególną i wyjątkową misją Kościoła jest troska o osoby niepełnosprawne umysłowo, aby mogły one wzrastać w świętości, do której każdy ochrzczony jest powołany.

Jan Paweł II w adhortacji *Catechesi tradendae* ukazuje, że dobór metod zależy nie tylko od wieku i poziomu umysłowego katechizowanych, czy ich rozwoju psychicznego, ale też od stopnia ich dojrzałości eklezjalnej i duchowej, indywidualnych uwarunkowań, a także środowiska społeczno-kulturalnego. Papież zachęca do stosowania różnorodnych metod katechetycznych, mówiąc: „Ażeby katecheza osiągnęła swój właściwy cel, to jest wychowanie w wierze, niezbędne jest stosowanie różnorodnych metod, stosownych do wieku i poziomu umysłowego katechizowanych, dojrzałości eklezjalnej i duchowej oraz indywidualnych uwarunkowań¹. W Dyrektorium Ogólnym o Katechizacji czytamy: „w przekazywaniu wiary Kościół nie posiada własnej ani też jedynej metody, lecz w świetle pedagogii Bożej wybiera metody danego czasu. Przyjmuje w sposób wolny «wszystko co jest prawdziwe, co godne zaufania, co sprawiedliwe, co czyste, co miłe, co zasługuje na uznanie» (Flp 4,8), syntetyzując wszystkie elementy, które nie sprzeciwiają się Ewangelii i włącza je w służbę na jej rzecz”².

Metodę ośrodków pracy do polskiego szkolnictwa specjalnego wprowadziła M. Grzegorzewska jako formę nauczania globalnego. Metoda ta w Polsce uznawana jest powszechnie za najbardziej nadającą się do pracy z uczniem upośledzonym umysłowo, ze względu na jej dostosowanie do jego potrzeb rozwojowych

¹ Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Catechesi Tradendae*, w: *Adhortacje Apostolskie Jana Pawła II*, t.1, Kraków 2006, s. 61.

² Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium Ogólne o Katechizacji*, Poznań 1998, s. 133.

oraz możliwości psychicznych i fizycznych. Wywodzi się z metody ośrodków zainteresowań O. Decroly'go, belgijskiego lekarza i pedagoga. Została ona opracowana na początku XX wieku w instytucie dla dzieci umysłowo upośledzonych w Brukseli³. Metoda ta była stosowana w Belgii, najpierw w pracy z uczniami upośledzonymi umysłowo, a następnie w kształceniu dzieci o prawidłowym rozwoju. Jest ona oryginalnym systemem dydaktyczno-wychowawczym⁴.

Metoda ośrodków pracy zaplanowane na miesiąc ośrodki pracy, czyli tematy, rozбивa na tygodniowe, a następnie na dzienne. Przygotowując się do realizacji konkretnego ośrodka, określamy cel, który zamierzamy osiągnąć, a następnie środki umożliwiające jego realizację. Rozpoczynamy więc od ułożenia planu pracy, uwzględniając następujące jej etapy: obserwację, kojarzenie, rozwiązywanie problemów oraz ekspresję. Ustalić także musimy sposoby rozbudzania i podtrzymywania zainteresowania, pobudzania inicjatywy oraz aktywności i samodzielności uczniów⁵.

Metoda ośrodków pracy zajmuje szczególne miejsce pośród metod stosowanych w pedagogice specjalnej. Oparta jest na uwzględnianiu potrzeb dziecka i warunków środowiska. Stosując tę metodę aktywizujemy uczniów do umiejętności pracy w grupie oraz aktywności poznawczej⁶. Metoda ośrodków pracy, wykorzystywana w szkolnictwie specjalnym przez kilkadziesiąt lat, potwierdza się wysoką efektywnością. Zakłada ona optymalny, wszechstronny rozwój psychofizyczny dziecka we współczesnych jego warunkach społecznych. Kształtowanie aktywnej postawy dziecka ma na celu samodoskonalenie jego wiedzy i umiejętności. Metoda ta za podstawę przyjmuje nauczanie całościowe z wychowaniem ukierunkowanym. Wykorzystuje zasadę kolejności: od konkretnego spostrzeżenia do myślenia, a od myślenia połączonego z kojarzeniem do zastosowania w praktyce⁷.

ASPEKTY DYDAKTYCZNE METODY OŚRODKÓW PRACY W KATECHIZACJI DZIECI UPOŚLEDZONYCH UMYSŁOWO

Metoda ośrodków pracy uznawana jest w Polsce za najlepszą dla dzieci upośledzonych w stopniu lekkim i umiarkowanym. Dostosowana jest ona do potrzeb

³ Por. K. Kirejczyk, *Nauczanie i wychowanie dzieci lekko upośledzonych umysłowo w przed-szkolach i klasach początkowych*, w: *Upośledzenie umysłowe. Pedagogika*, red. K. Kirejczyk, Warszawa 1981, s. 401.

⁴ Por. G. Tkaczyk, *Metodyka nauczania i wychowania początkowego w szkole specjalnej*, Lublin 1997, s. 27.

⁵ Por. Z. Sękowska, *Wprowadzenie do pedagogiki specjalnej*, Warszawa 1998, s. 246.

⁶ Por. A. Kiciński, *Metody pracy z osobami upośledzonymi umysłowo*, w: *W poszukiwaniu nowych metod katechetycznych*, red. H. Słotwińska, Lublin 2006, s. 218.

⁷ Por. J. Madej, *Specyfika wychowania religijnego w szkole życia*, w: *Katecheza specjalna dzisiaj. Problemy i wyzwania*, red. J. Stala, Kielce 2003, s. 268.

rozwojowych dziecka upośledzonego, do jego możliwości psychicznych i fizycznych. Metoda ta wykorzystuje naturalne zainteresowania dziecka jego otoczeniem. Zachowuje właściwe dla dziecka proporcje pomiędzy pracą fizyczną i umysłową oraz wykorzystuje zasadę nauczania przez działanie. Pozwala ona przez swój ścisły związek z życiem wprowadzać ucznia w poznawanie świata i stopniowo w nurt zmieniającej się rzeczywistości. Dostarcza ona bogatego materiału obserwacyjnego, powiązanego logicznie, który jest przez dziecko przyswajany poprzez przeżywanie całych sytuacji w odpowiednim środowisku. Kształtuje ona aktywną postawę zmierzającą do ciągłego pokonywania trudności. Zapoznaje dzieci ze współczesnym życiem i otoczeniem oraz przemianami w przyrodzie, kulturze, technice oraz w człowieku, mając na celu przysposobienie ich do wciąż zmieniających się warunków życia.

Wykorzystywanie metody ośrodków pracy w klasach niższych zakłada opracowanie rozkładu materiału nie według przedmiotów, lecz według tematyki realizowanej w ośrodkach pracy. Wiele z nich dostarcza otaczające dzieci środowisko przyrodnicze oraz społeczne. Tematy ośrodków pracy dobierane są według następujących kryteriów:

- „dotyczą najbliższego otoczenia i życia dzieci;
- mają znaczenie dla bieżącego życia i prawidłowego postępowania dzieci;
- istnieje możliwość nauczania treści, wiadomości, umiejętności zawartych w tych tematach;
- dają możliwość kształtowania właściwej postawy dzieci oraz skutecznego oddziaływania na występujące odchylenia rozwojowe”⁸.

Początkiem dla każdego ośrodka pracy są zainteresowania dzieci. Na początku pobudzamy zainteresowania dziecka, a dopiero potem dostarczamy mu potrzebnych wiadomości. Stosując metodę ośrodków pracy, dzielimy ją na następujące etapy:

- „zajęcia wstępne;
- obserwację, czyli bezpośrednie spostrzeganie, zbieranie materiału o danym zjawisku;
- kojarzenie go z uprzednio opracowanym materiałem;
- ekspresję, czyli zastosowanie nowo poznanych wiadomości i umiejętności w praktyce;
- zajęcia końcowe”⁹.

⁸ Por. H. Drewniak, *Metoda ośrodków pracy w przeżywaniu roku kościelnego przez dzieci specjalnej troski*, w: *Katecheza specjalna dzisiaj. Problemy i wyzwania*, red. J. Stala, Kielce 2003, s. 281-282

⁹ Por. tamże, s.282

Szczególną wartością tej metody jest sposób opracowywania ośrodków zbliżony do postępowania człowieka w życiu. Oparty on jest na spostrzeganiu, abstrakcyjnym myśleniu i zastosowaniu zdobytej wiedzy w praktyce. Podczas spostrzegania dzieci upośledzone umysłowo uczą się korzystania ze wszystkich zmysłów, a także wzbogacają swoje słownictwo. W taki sposób powstają u dzieci upośledzonych umysłowo trudne dla nich pojęcia, stopniowo uczą się prawidłowego myślenia oraz planowania swego postępowania¹⁰.

Dzieci upośledzone umysłowo, tak samo jak dzieci zdrowe, swoim życiem powinny odpowiadać na wezwanie Boga wypływające z sakramentu chrztu. Pomimo trudności w zrozumieniu Objawienia, dziecko upośledzone umysłowo może stworzyć sobie własne wyobrażenie Boga. Trzeba mieć świadomość tego, że osoba upośledzona umysłowo do końca życia myśli jak dziecko. Z tego stwierdzenia nie wynika, że nie jest ona zdolna do kochania Boga. Obraz Boga u osoby upośledzonej umysłowo prowadzi właśnie do ufnej i radosnej miłości. Większość z osób upośledzonych umysłowo nie osiągnie nigdy zdolności do całkowicie samodzielnej życia. Takim osobom szczególnie potrzebna jest obecność Chrystusa pełnego nadziei i miłości. Pierwszą potrzebą wychowania religijnego dzieci oligofrenicznych jest poczucie bycia kochanym i kochania innych. Świadomość miłości pozwoli osobie upośledzonej nabrać ochoty i chęci do życia w pokoju i serdeczności. Wychowanie religijne ma przede wszystkim ukazać, w jaki sposób osoba upośledzona może okazywać i przyjmować dobro i miłość. Jasne pojęcie Boga, Jego Istoty, wiedza na temat wiary katolickiej w procesie wychowania religijnego u osób upośledzonych, zajmują miejsce drugoplanowe. Niektóre z osób upośledzonych potrafią wyuczyć się na pamięć prawd wiary, nie rozumiejąc jednak ich treści. Religijność tych osób powinna być przede wszystkim życiem i działaniem. Ludzie upośledzeni umysłowo powinni mieć możliwość poznania Jezusa Chrystusa jako ich Pana i Zbawiciela, Brata, a także doświadczać Jego bliskości poprzez Sakramenty Święte oraz odczuwać duchową wspólnotę z Jego Osobą¹¹.

Katecheza osób upośledzonych, oprócz oddziaływań rewalidacyjno-rehabilitacyjnych, ma do spełnienia wyjątkową rolę, a mianowicie prowadzenie osób upośledzonych umysłowo dostępną dla nich drogą do Boga. Pracując z dziećmi upośledzonymi, mamy świadomość, że są to dzieci odkupione przez Chrystusa, że zostały stworzone przez Boga na Jego obraz i podobieństwo oraz że mają one wyjątkowe miejsce w Bożym planie zbawienia¹².

Metoda ośrodków pracy w swych założeniach nie uwzględnia żadnych powiązań z katechizacją lub nauczaniem religii. Okres komunizmu, w którym Grzegorzewska tworzyła tę metodę, nie sprzyjał rozwojowi religijnemu naszego naro-

¹⁰ Por. tamże, s. 282.

¹¹ Por. J. Madej, dz. cyt., s. 263.

¹² Por. H. Drewniak, dz. cyt., s. 283.

du. Treści głoszone w tamtych czasach dalekie były od promowania wartości chrześcijańskich i życia Ewangelią.

Najczęściej pojedyncze godziny religii są przed zajęciami ośrodków pracy lub po tych zajęciach. W miarę możliwości wykorzystuje się w katechizacji tematykę ośrodka dnia, kładąc nacisk na akcenty religijne w tym, co dzieci danego dnia przeżyły. Do zadań katechizacji nie należy tylko przekazywanie treści, ale także wytworzenie chęci oraz radości płynącej z uczestnictwa; przyzwyczajenie dzieci do stałego rytmu spotkań, ćwiczeń, koordynacji, uwagi a także osłuchania z podstawowymi słowami, pojęciami; stwarzanie świadomości istnienia Boga, który nas kocha i pragnienia kochania Boga. Początkowy okres katechizacji jest bardzo ważny, gdyż wywiera wpływ na dalsze życie osoby upośledzonej i na jej stosunek do Boga. Szczególnie ważne jest zaspokojenie poczucia bezpieczeństwa dzieci upośledzonych gdyż jest to warunkiem dalszej pracy z nimi¹³.

OŚRODKI PRACY W RAMACH ROKU LITURGICZNEGO

Podstawową treścią, kształtującą rok liturgiczny, jest historia zbawienia wpisana w czas i urzeczywistniająca się w czasie przeszłym i teraźniejszym. W centrum stoi Wielkanoc, poprzedzona Triduum Paschalnym. Centrum każdego święta jest Eucharystia, podczas której uobecnia się dzieło zbawienia dokonane przez Chrystusa, w niej także obecne są poszczególne tajemnice tego dzieła. Rok liturgiczny jest szkołą wiary skupioną wokół Jezusa Chrystusa. Dokonuje się w nim najskuteczniejsza forma przepowiadania wiary, jest nieustającą katechezą, nauczaniem chrystocentrycznym, stosującym metodę przeżywania z zachowaniem obiektywizmu. Utrwala także wierzących w fundamentalnych postawach chrześcijańskich: pielgrzymowaniu i nadziei. Rok liturgiczny jest dla wspólnoty Kościoła corocznym przypomnieniem wydarzeń z życia Jezusa Chrystusa, streszczeniem historii zbawienia. W ciągu roku liturgicznego przeżywamy Tajemnicę Chrystusa wpisaną w czas dla człowieka, aby mógł się spotykać z rzeczywistością zbawienia. Bóg daje się człowiekowi w każdym czasie. Wszystkie uroczystości, święta ku czci świętych, mówią o Chrystusie. Święta Maryjne są świętami Pańskimi, mówiącymi o Najświętszej Maryi Pannie – Jego Matce. Wspomnienia zaś o innych świętych mówią o przyjaciółach i naśladowcach Jezusa Chrystusa¹⁴.

Głównym celem, jaki stawia sobie katechizacja, jest rozwój wiary, dlatego prowadzi do liturgii. Przeżywanie roku liturgicznego jest spoiwem wiążącym wszystkie poziomy katechizacji, począwszy od katechizacji przedszkolnej, a skończywszy na katechezie dla dorosłych. Aby katecheza osiągnęła swój cel, niezbędne jest posługiwanie się gamą różnych metod dostosowanych do wieku oraz poziomu umysłowego osób katechizowanych. Metoda ośrodków pracy jest

¹³ Por. tamże, s. 283.

¹⁴ Por. tamże, s. 284-285.

taką metodą wykorzystywaną w pracy katechetycznej z dzieckiem upośledzonym. Skupia się ona wokół bezpośrednich przeżyć dziecka tak, aby przeżycie prowadziło do poznania i zrozumienia, a poprzez regularne powtarzanie – do utrwalania¹⁵.

Skoro ośrodki pracy mają na celu wprowadzić dziecko w środowisko społeczno-przyrodnicze, oswoić je z otaczającym światem poprzez aktywność oraz stwarzanie przyjaznej atmosfery, to w analogiczny sposób – na wzór ośrodków pracy można wprowadzić dziecko w środowisko nadprzyrodzone, w rzeczywistość Bożą ukrytą w znakach, symbolach oraz okresach liturgicznych. Poznawanie tajemnic wiary odbywa się etapami, jest rozłożone w czasie. Ośrodki pracy to nie są pojedyncze lekcje religii, ale jest to cykl katechez uporządkowanych według kalendarza roku liturgicznego, wprowadzający w rzeczywistość uświęcenia czasu. W katechezach zwraca się uwagę na:

- „uświęcenie dnia (modlitwa na rozpoczęcie i zakończenie katechezy, Anioł Pański, Godzina Miłosierdzia, Apel Jasnogórski);
- uświęcenie tygodnia (ze szczególnym zwróceniem uwagi na: Eucharystię niedzielną i Mszę świętą szkolną);
- uświęcenie miesiąca (czyli I czwartek, piątek, sobota miesiąca, a w szczególności regularne comiesięczne spowiedzi);
- uświęcenie całego roku z uwzględnieniem okresów roku liturgicznego i wspomnień okolicznościowych”¹⁶.

ÓŚRODKI PRACY W PRZEŻYWANIU DNIA Z BOGIEM

Dzieci przychodzą na katechezę z różnymi przeżyciami, wrażeniami, którymi pragną się podzielić z innymi uczniami oraz katechetą, np. sytuacje w domu, wypadek, choroba, śmierć kogoś bliskiego. Te wszystkie sytuacje i wydarzenia, przedstawiane przez dzieci, mogą posłużyć, aby ich myśli i pragnienia skierować do Boga, by rozmawiać z nimi na tematy dla nich ważne, a także błahe. Wypowiedziane przez nie słowa można zamienić w modlitwę, by prosić Boga o pomoc w różnych sprawach i sytuacjach, by oddawać Mu to wszystko, co jest dla nas trudne i z czym nie potrafimy sobie sami poradzić. Rozmowy takie dają także możliwość, aby dziękować Bogu za otrzymane dary, miłość, pomoc doświadczaną od innych ludzi, za osoby dla nas ważne: za naszych rodziców, dziadków, opiekunów, przyjaciół. Do takich zachowań, przeradzających się w postawę życiową chcemy dzieci prowadzić poprzez słowo, przykład oraz aktywny udział w modlitwie¹⁷.

¹⁵ Por. tamże, s. 285.

¹⁶ Por. tamże, s. 286.

¹⁷ Por. tamże, 285-286.

Katecheza w szkole specjalnej rozpoczyna się od rozmowy wprowadzającej, mającej na celu doprowadzenie uczniów do modlitwy na rozpoczęcie katechezy. Pytamy, co się wydarzyło przed katechezą: na innych lekcjach, na podwórku szkolnym, w domu, aby te wszystkie sprawy, wydarzenia nurtujące dzieci, włączyć do wspólnej modlitwy. Rozmowa taka daje dzieciom również możliwość swobodnych wypowiedzi, rozładuje ich napięcia. Do wspólnej modlitwy włączamy konkretne sprawy uczniów, ich rodzin, krewnych, przyjaciół, intencje katechety oraz innych nauczycieli. Modlitwę dostosowujemy do intencji dzieci oraz do tematu katechezy – ośrodka pracy. Najważniejszym naszym celem jest uświadomienie uczniom obecności Boga pośród nas oraz stwarzanie okazji, w których dzieci stają w Jego obecności.

Lekcje religii odbywają się o różnych porach dnia i różnych porach roku, co daje możliwość urozmaicania stosowanych tekstów modlitw, np. w czasie katechez porannych prosimy Boga o Jego błogosławieństwo nad nami na rozpoczynający się dzień, modlimy się do Anioła Stróża; w godzinie południowej odmawiamy Anioł Pański; w godzinie Miłosierdzia Bożego koronkę; w godzinach popołudniowych dziękujemy Bogu za otrzymane dzisiaj Jego dary oraz przepraszamy za to, czym Go zasmuciliśmy. W klasach starszych zapraszamy także do Apelu Jasnogórskiego, poświęcając wcześniej ośrodek pracy rozważaniu jego treści. Nie tylko z okazji świąt Maryjnych, modlimy się w godzinie Apelu Jasnogórskiego, ale także w pewnej wybranej intencji dzieci, katechety, szkoły, parafii. Dzieci wraz z katechetą umawiają się na modlitwę za wstawiennictwem Królowej Polski. Dla dzieci jest to także okazja apostołowania w swoim domu poprzez zaproszenie do wspólnej modlitwy rodziców, dziadków, rodzeństwo.

Katecheta jest obecny pośród dzieci nie tylko na katechezie, ale także podczas dyżurów, wyjść do teatrów, kina, wycieczek szkolnych. Przygotowuje także uroczystości szkolne, akademie, montaż słowno-muzyczne, konkursy. W tych wszystkich działaniach katecheta ma okazję przypominać o Bogu, Jego miłości i Jego przykazaniach.

Katecheta jest świadkiem różnych sytuacji nie tylko radosnych, ale także trudności, smutków oraz konfliktów. Jego zadaniem jest w te wszystkie sytuacje wnosić postawy płynące z wiary, światło Ewangelii oraz prawdę. Są sytuacje, kiedy musi być rozjemcą w konfliktach między uczniami, nauczycielami i uczniami, dziećmi i rodzicami, rodzicami i nauczycielami. Mając tego świadomość, katecheta prosi o modlitwę osoby, które są dla niego wsparciem¹⁸.

Przed innymi zagrożeniami staje katecheta podczas wyjść zbiorowych na zewnątrz szkoły. W takiej sytuacji część dzieci może czuć się zagubiona, u innych może ona stwarzać okazję do bezkarności. Rolą katechety w takich sytuacjach jest otwieranie dzieciom oczu na Boży świat, na bliższe i dalsze otoczenie szkoły.

¹⁸ Por. tamże, s. 288.

Zwraca on uwagę na bogactwo przyrody w różnych porach roku, uczy szacunku dla poszczególnych stworzeń Bożych, przedstawia człowieka jako gospodarza, użytkownika, ale przede wszystkim – obrońcę przyrody. Uczy szacunku dla ludzi stworzonych na obraz i podobieństwo Boże oraz dla wytworów pracy jego rąk. Podczas wycieczek jest także okazja do okazywania czci i szacunku symbolom religijnym (przy okazji przechodzenia obok przydrożnych krzyży, cmentarzy, kapliczek, kościołów) oraz samemu Jezusowi mieszkającemu w tabernakulum. Mijane cmentarze, krzyże, kościoły, kapliczki, pomniki, są wyrazem wiary mieszkańców oraz znakiem katechizacji otoczenia. Patrzymy na świat, który jest nieustanną nauką rekolekcyjną, nawracaniem się, umacnianiem w wierze, naśladowaniem Jezusa¹⁹.

ÓŚRODKI PRACY W UŚWIĘCANIU TYGODNIA

Ramy tygodnia ukazują nam odwieczny rytm pracy oraz wypoczynku na chwałę Boga i dla dobra samego człowieka. Niedziela zawiera w sobie całą głębię wiary chrześcijańskiej. Jak czytamy w dokumencie, wydanym przez Kongregację Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Rok Eucharystii*, niedziela to „najstarszy i pierwszy dzień świąteczny”, „podstawa i rdzeń całego roku liturgicznego”. „Wszystkie jej znaczenia i powiązania tworzą całość, która stanowi swoistą syntezę życia chrześcijańskiego i warunek dobrego przeżywania go”²⁰. Dalej w tym dokumencie czytamy, że niedziela jest to dzień Chrystusa zmartwychwstałego i zawiera w sobie pamiątkę tego, co stanowi fundament życia chrześcijańskiego. Eucharystia stanowi serce niedzieli. Właściwe rozumienie Mszy świętej oraz jej znaczenie w życiu chrześcijanina domaga się, aby była ona przygotowywana bardzo starannie, by móc ja przeżywać jako epifanię Kościoła, żeby miała ona charakter radosnego uczestnictwa²¹. Niedziela jest Paschą tygodnia, w czasie której świętujemy zwycięstwo Chrystusa nad grzechem i śmiercią. Przeżywanie treści dnia Pańskiego jest świadectwem wiary oraz znakiem dla świata, któremu przynosi nadzieję zbawienia. Niedziela, jako dzień odpoczynku w Panu, chroni przed zniewoleniem od pracy i kształtuje postawę pełnego człowieczeństwa²².

Wychowanie religijne dzieci prowadzi do osiągnięcia pełni życia chrześcijańskiego. Jego celem jest wprowadzenie dzieci w głębokie uczestnictwo w Eucharystię tak, by pragnienie przyjęcia do serca Pana Jezusa w Komunii świętej stało się dla nich potrzebą i owocem Najświętszej Ofiary. Szczególnie podczas cotygodniowej Eucharystii dzieci upośledzone umysłowo mogą aktywnie uczest-

¹⁹ Por. tamże, s. 288.

²⁰ Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Rok Eucharystii*, Kraków 2004, s. 18.

²¹ Por. tamże, s. 18-19.

²² Por. H. Drewniak, dz. cyt., s. 289.

niczyć w liturgii poprzez czytanie słowa Bożego, śpiewy, modlitwę powszechną, procesję z darami. Podczas Eucharystii gromadzą się uczniowie Jezusa, pośród których On sam jest obecny. Pośród uczniów Jezusa jest także miejsce dla osób chorych, niepełnosprawnych, upośledzonych. Dzieci powinny mieć świadomość, że w liturgii słowa oraz liturgii eucharystycznej czeka na nie Pan Jezus i jak ważna jest dla Niego ich obecność.

Podczas katechizacji zwraca się także uwagę na treści liturgiczne obecne w ciągu tygodnia. Odkrywa się przed dziećmi świat duchowy i związki z Bogiem poprzez wstawiennictwo Najświętszej Maryi Panny i świętych. Tak przeżywana katecheza staje się czasem przystanku, wewnętrznego skupienia i modlitwy. Tak rozumiana katecheza wychowuje także do odpoczynku świątecznego, planowania jego czasu oraz do chrześcijańskiego stylu świętowania. Poprzez świętowanie doznajemy nowych doświadczeń samego siebie, a także swojej rzeczywistości. Świętowanie jest dla człowieka źródłem radości. Pozwala ujrzeć siebie w nowych wymiarach, prawach i zasadach, umożliwia odkrywanie swoich możliwości, a także swoich ograniczeń.

OŚRODKI PRACY W UŚWIĘCANIU MIESIĄCA

Kultywując tradycję liturgii pierwszych czwartków, piątków i sobót miesiąca, oddajemy cześć Eucharystii, Najświętszemu Sercu Pana Jezusa i Niepokalanemu Sercu Maryi. Przystępujemy wtedy do Sakramentu pojednania, uczestniczymy w Eucharystii oraz różnych nabożeństwach. Z uwagi na specyfikę spowiedzi dzieci upośledzonych, wskazane jest, aby spowiedź tych dzieci odbywała się wcześniej, ze względu na większą ilość czasu, który trzeba im poświęcić. Wymagają one dużo więcej cierpliwości i pomocy od kapłana podczas Sakramentu Pojednania²³.

Ośrodki pracy poświęcamy także Sercu Pana Jezusa w oparciu o tekst litanii do Serca Pana Jezusa oraz o treści związane z obietnicami objawionymi św. Małgorzacie. Dzieci mogą składać wykonywać własne obietnice wynagradzające Sercu Pana Jezusa, a także wykonywać Serce Pana Jezusa różnymi technikami i z różnych materiałów.

Możemy wykonać wystawę prac dzieci. Uczniowie mogą redagować własną litanie do Serca Pana Jezusa, śpiewać pieśni do Serca Pana Jezusa²⁴.

Kultywujemy także elementy pobożności ludowej, która daje wyostrzony zmysł pojmowania niewyraźnych rzeczywistości Boga: ojcostwa, miłującej i stale obecnej w naszym życiu Opatrzności. Kształtuje także sprawności wewnętrzne, takie jak: cierpliwość, świadomość niesienia krzyża w codziennym

²³ Por. tamże, s. 290.

²⁴ Por. tamże, s. 290.

życiu, podejmowanie umartwień oraz życzliwość dla innych. Kilka miesięcy w Tradycji Kościoła poświęcone jest nabożeństwu paraliturgicznemu. Są to nabożeństwa szczególnie ważne dla dzieci i młodzieży. Przemawiają one do nich szczególnie poprzez swoją subiektywność, a także uczuciowość. Rolą katechety jest przygotowanie dzieci do tych nabożeństw, zachęcanie do uczestnictwa w nich – także własnym przykładem. W miesiącu października uczestniczymy w nabożeństwach różańcowych, w listopadzie modlimy się za zmarłych, w maju w nabożeństwach majowych modlimy się do Maryi, w czerwcu bierzemy udział w nabożeństwach ku czci Serca Pana Jezusa. Pod koniec września przygotowujemy dzieci do miesiąca Maryjnego i modlitwy różańcowej. Dzieci wykonują różańce z różnych materiałów: kasztanów, jarzębiny, żołądzi, kolorowych piłeczek (różaniec misyjny). Uczą się tajemnic różańcowych oraz poznają ich znaczenie. Dzieci młodsze rysują w zeszytach poszczególne tajemnice różańca, zaznaczając kolorami ich wymowę, np. tajemnica radosna kolorem zielonym, światła żółtym, bolesna fioletowym, chwalebna niebieskim. Bardzo chętnie dzieci uczestniczą w modlitwie różańcowej poprzez śpiew. W październiku można także rozpocząć i zakończyć katechezę dziesiątkiem różańca. Modlitwą tą możemy się także modlić w listopadzie, ofiarując ją w intencji zmarłych z naszych rodzin, naszych przyjaciół i krewnych.

W miesiącu maju w nabożeństwach majowych oddajemy cześć Maryi Królowej Polski. W trakcie katechezy modlimy się różnymi modlitwami Maryjnymi, rozważamy litanie do Najświętszej Maryi Panny, śpiewamy pieśni Maryjne. Organizujemy wyjścia do kapliczek Maryjnych, modlimy się przed obrazami z wizerunkiem Maryi w kościele. Dzieci składają kwiaty przed obrazem Maryi. Przygotowujemy własne ołtarzyki podczas katechezy oraz w domu. Zachęcamy do uczestnictwa w nabożeństwach majowych dzieci wraz z rodzicami, dziadkami i rodzeństwem.

OŚRODKI PRACY W ROKU SZKOLNYM Z BOGIEM

Jezus Chrystus jest Panem czasu, jest jego początkiem i wypełnieniem. Każdy rok, każda godzina, każda chwila naszego życia zostaje ogarnięta Jego Wcieleniem i Zmartwychwstaniem. Kościół żyje i sprawuje liturgię w czasie. Rok kalendarzowy jest przeniknięty rokiem liturgicznym. Treści roku liturgicznego mogą być elementem prawie każdego ośrodka pracy. Można tak ułożyć katechezę w granicach roku liturgicznego, by prawdy wiary, Objawienie, Sakramenty oraz moralność chrześcijańska wiązały się z poszczególnymi ośrodkami pracy, treścią i teologią liturgii danego okresu²⁵.

Rozpoczynamy rok szkolny uroczystą Eucharystią w intencji dzieci i nauczycieli, prosząc o błogosławieństwo Boże na rozpoczynający się rok szkolny i kate-

²⁵ Por. tamże, s. 290-291.

chetyczny, aby Bogu powierzać nasze obawy i nadzieje dotyczące rzeczywistości szkolnej. Ważnym elementem tej Eucharystii jest wzajemna modlitwa za żywe i zmarłe osoby społeczności szkolnej. Ośrodki pracy wrześnie poświęcone są przeżyciom wakacyjnym. Wyrażamy je za pomocą słowa, piosenki, rysunku, scenek sytuacyjnych, gestem i ruchem, refleksją, a przede wszystkim modlitwą.

18 października Kościół obchodzi Uroczystość św. Stanisława Kostki, patrona dzieci i młodzieży. Jest to okazja, aby przypomnieć sobie potrzebę dokonywania wyborów pomiędzy tym, co łatwe i bezowocne, a tym, co prowadzi do przewycięzania naszych słabości dzięki łasce Bożej. Myślą przewodnią są słowa św. Stanisława Kostki „*Do wyższych rzeczy zostałem stworzony*”.

Wierzmy, że Bóg posyła do nas aniołów żeby się nami opiekowali i byli dla nas pomocą w trudnych chwilach naszego życia. Wspomnienie Archaniołów Michała, Gabriela, Rafała oraz Św. Aniołów Stróżów daje nam okazję do przypomnienia o codziennej modlitwie do Anioła Stróża. Katecheta opowiada o niebieskich opiekunach, ale przede wszystkim wzywa ich opieki nad powierzonymi mu dziećmi²⁶.

Przygotowania do Uroczystości Wszystkich Świętych i Dnia Zmarłych rozpoczynamy od połowy października. Uczymy modlitwy za zmarłych bądź utrwalamy ją podczas modlitwy. Kolejny ośrodek pracy poświęcamy rozważaniom o rzeczach ostatecznych. Następnym ośrodkiem pracy związanym ze zmarłymi są cmentarze, groby, znak krzyża na grobie chrześcijańskim. Uświadamiamy znaczenie krzyża jako symbolu zwycięstwa Chrystusa nad śmiercią i jako nadziei Zmartwychwstania. Umiejętność odbierania symboli powinna być aktywizowana przez długotrwałe ćwiczenia zmysłów i serca, które kształtują u dzieci umiejętność czytania symboli i znaków. Prowadzimy rozmowy kierowane na temat poszanowania krzyża, grobu, cmentarza, pomocy rodzicom przy porządkowaniu grobów. Uświadamiamy, jak należy zachowywać się na cmentarzu, w jaki sposób okazujemy szacunek zmarłym. Poszczególne klasy mogą wybrać sobie zaniedbany grób, którym się zaopiekują. Na kolejnym ośrodku pracy pobożnie nawiedzamy cmentarz, uczniowie wraz z katechetą porządkują wybrany grób, modlą się za zmarłych. Takie przygotowanie daje możliwość pełniejszego przeżycia liturgii Uroczystości Wszystkich Świętych i Dnia Zmarłych, włączania się w prace porządkowe przy grobach swoich bliskich, odpowiedniego zachowania na cmentarzu, modlitwy za zmarłych. Ośrodek pracy można wydłużyć na jeszcze jedno zajęcie, aby dzieci mogły podzielić się wrażeniami, zachowaniem na cmentarzu, pomodlić się za zmarłych w modlitwie litanijnej²⁷.

Szczególnie na Górnym Śląsku szkoły włączają się w obchody Uroczystości Św. Barbary, patronki górników. Na katechezie dzieci uczą się piosenek i modlitw za wstawiennictwem św. Barbary, uczą się modlitwy za drugiego człowieka

²⁶ Por. tamże, s. 291-292.

²⁷ Por. tamże, s. 292-293.

będącego w niebezpieczeństwie śmierci oraz pamięci i modlitwy za zmarłych w nieszczęśliwych wypadkach górników. 6 grudnia to dzień świętego Mikołaja, biskupa pomagającego ludziom biednym i chorym. Dzieci w tym dniu mają okazję, aby dzielić się tym, co otrzymały od św. Mikołaja, z rodzicami, rodzeństwem, kolegami, koleżankami, nauczycielami.

W Adwencie, czasie radosnego oczekiwania na przyjście Zbawiciela, uczniowie uczestniczą w roratach. Wykonujemy przed Adwentem lampiony, wieńce adwentowe, a w czasie adwentu – figurki do stajenki betlejemskiej. Przygotowujemy się do Jasełek. Uczniowie wykonują kartki świąteczne z cytatami z Pisma świętego, a także stroiki świąteczne na stół wigilijny. Wystawiamy Jasełka przygotowane przez uczniów naszej szkoły. Obchodzimy wspólną wigilię, dzieląc się opłatkiem z wychowawcami i nauczycielami. Organizujemy ogólnoszkolny konkurs kołęd. Wprowadzamy dzieci w symbolikę Święta Ofiarowania Pańskiego i modlimy się za osoby konsekrowane.

Czas Wielkiego Postu jest przygotowaniem na obchody Paschy – męki, śmierci i zmartwychwstania Chrystusa. Przygotowujemy wspólnie z dziećmi Drogę Krzyżową. Omawiamy wydarzenia Triduum Paschalnego przybliżające nas do wydarzeń Wielkiej Nocy. Uczestniczymy w rekolekcjach wielkopostnych, przygotowując się bezpośrednio do Świąt Wielkanocnych. Uczestnicy rekolekcji przystępują do Sakramentu Pojednania, podejmują postanowienia wielkopostne, zachowują post, powstrzymują się od zabaw tanecznych. Wykonujemy kartki świąteczne, wspólnie redagujemy życzenia. Święta Wielkiej Nocy to czas radości i wdzięczności Panu Bogu za Zmartwychwstanie Chrystusa. Radość tą powinniśmy przynieść z Kościoła do naszych domów rodzinnych.

Maj jest miesiącem dwóch ważnych sakramentów: Eucharystii i Bierzmowania. Uczniowie klas drugich przystępują do Pierwszej Komunii Świętej lub obchodzą jej rocznicę. Uczniowie klas gimnazjalnych przyjmują Sakrament Bierzmowania. Uczniowie pogłębiają własną świadomość bycia świadkiem w życiu codziennym oraz w sprawach religijnych, opierając się na rzeczywistym doświadczeniu posługi chrześcijańskiej w Kościele i na świecie. Uroczystość Zesłania Ducha Świętego otwiera nas na działanie Trzeciej Osoby Boskiej. Modlimy się o dary Ducha Świętego. Odmawiamy litanie do Ducha Świętego. Śpiewamy pieśni do Ducha Świętego. Trwamy w nowennie, oczekując na tę Uroczystość²⁸.

W maju kolejny ośrodek pracy związany jest z Dniem Matki. Modlimy się za nasze mamy żyjące i te, których już nie ma pośród nas, przygotowujemy inscenizacje na to święto, wykonujemy laurki, piosenki, redagujemy życzenia i modlitwy w ich intencjach. Nawijujemy do treści IV przykazania, które zobowiązuje nas przez cały rok, aby okazywać miłość i szacunek naszym mamom.

²⁸ Por. tamże, s. 294.

Uroczystość Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa jest dziękczynieniem za ustanowienie Najświętszego Sakramentu. Przygotowujemy ośrodki pracy na temat Eucharystii. Wykonujemy emblematy do dekoracji okien naszych domów i szkoły. Uczymy się także pieśni eucharystycznych. Uczestniczymy aktywnie we Mszy i procesji Bożego Ciała do czterech ołtarzy, oddając hołd Zbawicielowi ukrytemu w Najświętszym Sakramencie. Wyrażamy tym samym naszą wiarę w Jego obecność pod postaciami chleba i wina. Prosimy Jezusa przechodzącego naszymi ulicami o Jego błogosławieństwo dla nas, naszych domów, miejsc pracy i szkoły.

Koniec roku szkolnego jest dla dzieci pożegnaniem ze szkołą, nauczycielami, kolegami, ale nie z Panem Jezusem. Dzieci uczestniczą wraz z wychowawcami i nauczycielami w dziękczynnej Eucharystii za przeżyty rok szkolny i proszą o błogosławieństwo na czas wakacji, aby spędziły je razem z Panem Jezusem²⁹.

ZASTOSOWANIE METODY OŚRODKÓW PRACY W KATECHEZIE SPECJALNEJ

Ukazane zostaną tutaj propozycje praktycznego wykorzystania metody ośrodków pracy w realizacji cyklu katechez do ośrodka *Maj miesiącem czci Maryi* oraz na przykładzie scenariuszy zajęć dostosowanych do możliwości uczniów na różnych poziomach edukacyjnych.

Przygotowując się do realizacji konkretnego ośrodka, np. *Maj miesiącem czci Maryi*, na początku określamy cele, jakie chcemy osiągnąć podczas tej katechezy. Następnie dobieramy środki dydaktyczne, które umożliwią ich realizację. Rozpoczynamy od ułożenia planu pracy, w którym wystąpią następujące etapy:

- zajęcia wstępne,
- obserwacja,
- opracowanie zebranego materiału, czyli jego przeróbka intelektualna,
- ekspresja, czyli zastosowanie nowo poznanych wiadomości i umiejętności w praktyce,
- zajęcia końcowe.

Zajęcia wstępne przeprowadzamy w kręgu. Na początku katechezy witamy się z dziećmi np. za pomocą piosenki lub wierszyka. Możemy przywitać się także ofiarowując sobie dobre słowa, które wytworzą atmosferę życzliwości i akceptacji. Następnie rozpoczynamy modlitwę za wstawiennictwem Maryi, np. Zdrowaś Maryjo, ilustrując za pomocą gestów i ruchów treść modlitwy. Sprawdzamy listę obecności, przypinając do ubrania dziecka np. kwiatek. Następnie rozkładamy przed dziećmi 6 kwiatków wykonanych z papieru, bibuły, o różnych wielkościach. Zadaniem dzieci jest ułożenie kwiatków od najmniejszego do największe-

²⁹ Por. tamże, s. 294-295.

go. Z tyłu tych kwiatków przyklejone są literki, które po ułożeniu tworzą wyraz MARYJA. Temat ośrodka możemy także ukryć: w puzzlach – dzieci układają obraz Maryi, w zagadce, rebusie, krzyżówce, piosence.

Wybór odpowiedniego środka uzależniony jest od możliwości psychofizycznych uczniów. Dzieci podczas tych zajęć powinny czuć się swobodnie, mieć poczucie bezpieczeństwa. Podczas rozmowy kierowanej nawiązujemy do miesiąca, jaki jest obecnie, do piękna tego miesiąca, oraz uświadamiamy dzieciom, że tak piękny miesiąc poświęcony jest właśnie Maryi. Możemy rozdać dzieciom żywe kwiaty i poprosić, aby ułożyły bukiet dla Maryi, który zanieśliemy do kościoła. Po zapoznaniu dzieci z celem katechezy rozpoczyna się kolejny etap, jakim jest obserwacja. Podczas tego etapu organizujemy wycieczkę do kościoła lub kapliczki, gdzie dzieci bezpośrednio spotykają się z obecnością Maryi. Wykorzystać możemy także filmy: dla młodszych dzieci np. *Cudowna Pani z Fatimy*, dla dzieci starszych – *Jasna Góra*. W trakcie obserwacji korzystać możemy także z obrazów, figurek, wierszy, piosenek o Maryi, tekstu ślubowania króla Jana Kazimierza, nagrania litanii do Matki Bożej itp.

Kolejny etap to opracowanie zebranego materiału jego przeróbka intelektualna. Odbywa się po powrocie z kościoła, kapliczki, filmu itp. Pozwalamy dziecku, aby swobodnie mogło się wypowiedzieć na temat swoich doświadczeń, wrażeń związanych z jego przeżyciami podczas obserwacji. Uczeń na tym etapie powinien uświadomić sobie i łączyć w całość najważniejsze uzyskane wiadomości na temat Maryi. Następnie następuje weryfikacja zebranych wiadomości w czasie obserwacji oraz ich uzupełnianie, łączenie w logiczną całość wiadomości zdobytych podczas obserwacji z wcześniejszymi doświadczeniami. Kształtujemy podczas tego etapu właściwy stosunek do Maryi jako naszej Matki oraz ukazujemy sposoby postępowania wobec Niej.

W kolejnym etapie przechodzimy w sposób płynny do ekspresji, czyli wyrażenia przez dziecko swojej aktywnej działalności. W omawianym ośrodku ekspresję możemy wyrazić poprzez:

- wykonanie medalika z Matką Bożą,
- lepienie kapliczki z plasteliny, modeliny,
- wykonanie z bibuły witraża z Maryją,
- wykonanie serca dla Maryi np. z kwiatów,
- kalkowanie obrazu Maryi,
- opis obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej,
- uzupełnianki literowe np. wyrazu Maryja,
- rysunki kropkowe obrazu Matki Bożej,
- uzupełnianki obrazkowe np. kapliczki,
- wyklejanki, np. serca dla Maryi,

- rozsypanki wyrazowe np. modlitwy Zdrowaś Maryjo,
- redagowanie własnej litanii do Matki Bożej,
- wypisywanie określeń do imienia Maryi,
- zabawę, Co podaruję Maryi?,
- malowanie obrazu Maryi różnymi technikami,
- ilustrowanie słów piosenki, np. Chwalcie łąki umajone,
- słowny kolaż na temat nabożeństw majowych,
- taniec jako modlitwa do Maryi,
- redagowanie krzyżówki z hasłem Maryja,
- wpisywanie swoich imion do krzyżówki z hasłem Maryja,
- niedokończone zdania, np. Maryja jest dla mnie...,
- układanie puzzli tekstowych z wezwaniami litanii,
- wykonanie kolażu na temat Maryja i dzieci,
- śpiewanie piosenek Maryjnych,
- uzupełnianie tekstu luk, np. litanii do Matki Bożej,
- wykonanie zaproszenia na nabożeństwa majowe,
- wykonanie książeczki o Maryi.

Ostatnim etapem metody ośrodków pracy są zajęcia końcowe, podczas których podsumowujemy pracę uczniów oraz dokonujemy ich oceny. Uczniowie zachęceni są do uczestnictwa w nabożeństwach majowych. Otrzymują pracę domową. Na zakończenie katechezy formułujemy np. wezwania modlitwy litanijnej prośby, dziękczynienia. Możemy także zaśpiewać piosenkę Maryjną. Rozstajemy się w miłej i życzliwej atmosferze.

Metoda stosowana w katechezie specjalnej jest bardzo ważna. Od katechety wymaga ona wiary w osobę upośledzoną, ciągłej pracy nad sobą oraz doskonałości środków przekazu. Istnieje niebezpieczeństwo zastosowania przez katechetę „metody odgórnej”, kiedy to on będzie mówił zamiast dziecka upośledzonego umysłowo, nie zostawiając mu czasu na odpowiedź, lub ją sugerując bądź podpowiadając, albo zwracając się po odpowiedź do osoby zdolniejszej. Katecheta specjalny powinien umieć czekać na odpowiedź, powtarzać zadane pytanie, nie podpowiadać, a przede wszystkim być czujnym wobec osób szybszych, które nie pozwalają wypowiedzieć się innym. Wybór odpowiednich metod oraz stosowanych pomocy jest uzależniony od wieku uczniów, ich stopnia upośledzenia, liczności uczestników danej klasy oraz aktualnych warunków pracy.

ZAKOŃCZENIE

Zastosowanie odpowiedniej metody w nauczaniu religii dzieci upośledzonych umysłowo jest wyzwaniem, przed jakim staje katecheta uczący w szkole

specjalnej. Może on skorzystać z dorobku pedagogiki specjalnej i wybrać jej metody w pracy katechetycznej, mając jednak świadomość, że taki wybór nie pomniejsza Bożej pedagogiki. Stosowane – w katechezie osób upośledzonych umysłowo – metody, muszą uwzględniać potrzeby dzieci oligofrenicznych oraz być dostosowane do możliwości katechizowanych. Wybierając konkretne metody do pracy katechetycznej z uczniem upośledzonym, katecheta powinien kierować się zasadą indywidualizacji.

Posługiwanie się właściwymi metodami, dostosowanymi do możliwości psychofizycznych uczniów, ułatwia katechecie nauczanie, czyni je bardziej atrakcyjnym a także zwiększa aktywność uczniów oraz efektywność ich pracy.

Jedną z takich metod jest metoda ośrodków pracy M. Grzegorzewskiej, wychodząca naprzeciw potrzebom uczniów upośledzonych umysłowo. Praca tą metodą daje pozytywną odpowiedź na pytanie o jej przydatność w pracy katechetycznej dzieci upośledzonych umysłowo. Tajemnice zbawienia można przeżywać zgodnie z rokiem liturgicznym w ramach konkretnych ośrodków pracy. Wykorzystywanie metody ośrodków pracy wymaga odpowiedniego przygotowania katechety z pedagogiki specjalnej oraz znajomości metody ośrodków pracy. Warto mieć świadomość, że nie wszystkie jednak treści katechetyczne można łatwo realizować, wykorzystując ośrodki pracy. Prawdy objawione nie zależą bowiem od okoliczności. Jednak większość tematów biblijnych i liturgicznych można realizować, stosując metodę ośrodków pracy³⁰.

THE METHOD OF WORK CENTERS IN TEACHING RELIGION TO MENTALLY HANDICAPPED CHILDREN

Summary

The article is devoted to applying the method of "the centre of work" into teaching religion to mentally handicapped children. The research aims at presenting theoretical and practical usefulness of the method, introduced by M. Grzegorzewska into global teaching, in teaching religion actively to mentally handicapped pupils. The method of "the centre of work" emerged from the method of "the centre of interest" by O. Decroly and it is regarded as the best method to work with the mentally handicapped learner as it is adjusted to his developmental needs, physical and psychical abilities.

The method aims at the optimal, versatile psychophysical development of the child in modern conditions. It seems beneficial to add spiritual development of the learner into its assumptions.

The author of the article is creatively looking for new teaching materials and new means of communication to motivate children to participate actively in religion lessons.

³⁰ Por. H. Drewniak, dz. cyt., s. 295.

Nota o Autorze: MGR IWONA KAFTAN – absolwentka Uniwersytetu Łódzkiego na kierunku bibliotekoznawstwo i informacja naukowo-techniczna (1998 r.), ukończyła studia podyplomowe na Uniwersytecie Łódzkim z Pedagogiki Specjalnej na kierunku edukacja osób upośledzonych w stopniu lekkim (2002 r.), absolwentka Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie na kierunku teologia (2007 r.), katecheta w Zespole Szkół Specjalnych nr 6 w Łodzi. Od 9 lat zajmuje się katechizacją dzieci upośledzonych umysłowo, poszukując metod, form pracy, środków dydaktycznych dostosowanych do możliwości psychofizycznych uczniów. Jest inicjatorem Przeglądu Piosenki Religijnej Aniołkowe Nutki, dla dzieci upośledzonych umysłowo z województwa łódzkiego, poświęconego pamięci Jana Pawła II.

Słowa kluczowe: katecheza specjalna, pedagogika specjalna